

ערך השמירה על הסדר החברתי

הרב אליעזר רייף

סיפור מופלא מסופר בגמרא (תענית כב, א) על הזוכים לעולם הבא. הסיפור הוא קריאת כיוון לאופן שבו אנו שופטים אנשים ומייחסים ערך למעשיהם. הוא מציג הקבלה בין השמירה על הביטחון הפיזי, לבין השמירה על הביטחון החברתי. הנושא הוא התפקיד והתפקוד שניתן לעשות בכל מקום, והיחס בין המעשים הגדולים למעשים הקטנים.

חז"ל כדרכם מספרים פעמים רבות את סיפוריהם מתוך עולמם ועל עצמם, הם לא נרתעו מביקורת עצמית. לעתים הסיפור אירע במציאות ולעתים הוא דמיון. עיקרו של הסיפור נועד לנו הקוראים. נביא את הסיפור בתרגום חופשי נחלק אותו לסצנות ונשלב בהן את פרשנותנו.

סצנה ראשונה:

"רבי ברוקא הגיע לשוק של בילפט (=שם מקום), והיה אליהו מצוי אצלו. שאל ר' ברוקא: יש בשוק זה בן עולם הבא? אמר לו אליהו: לא."

ר' ברוקא מגיע לשוק. השוק מייצג את המקום הארצי. בפרט בשווקים של פעם השוק היה מקומם של האנשים הפשוטים ביותר. השוק אינו מקומו הרגיל של הרב המייצג בסיפור את הממד הרוחני. המתח בין הממד הארצי לרוחני מגיע לשיא בשאלתו המתריסה של ר' ברוקא – האם ייתכן שיש במקום ארצי כל כך המרוחק מעולם הרוחני, משהו שהוא בן עולם הבא? השאלה אינה לגבי כמות וגודל השכר, אלא היא ביטוי לרעיון האם ייתכן שיש משהו שהוא גם שייך לעולם השוק, וגם עושה מעשים שהם בעלי ערך רוחני משמעותי, עד שהיה זוכה עליהם לעולם הבא.

ר' ברוקא מייצג תפיסה היוצרת חיץ ברור בין חיים רוחניים לבין חיים ארציים, ואף יוצרת חיץ חברתי בין אנשי הרוח לבין אנשי החומר. מי שיוביל את ר' ברוקא לתובנות מחודשות הוא אליהו הנביא. הואיל והשאלה הופנתה לשמים: "מי בן

העולם הבא?“, נדרש כביכול נציג מן השמים שיודע דברים מאחורי הפרגוד. אליהו הנביא מבטא את נציגו של העולם שמעבר לעולם הזה. תחילה אליהו עונה שאכן אין בשוק מי שהוא בן העולם הבא. הוא משיב באותה מטבע שהשואל מצפה לקבל. אך כפי שנראה זוהי תשובה שנועדה לחדד את האבסורד של השאלה.

סצנה שנייה:

“ראה ר' ברוקא איש שהיה נועל מנעל שחור (=שלא כמנהג היהודים), ולא מטיל חוט תכלת בגלימתו. אמר לו אליהו: זה בן עולם הבא. רץ אחריו ר' ברוקא ואמר לו: מה מעשיך? השיב האיש: לך עכשיו ובא למחר.

למחר שאל אותו ר' ברוקא: מה מעשיך? השיב האיש: שומר בית אסורים, ואני אוסר גברים לחדוד ונשים לחדוד, ומניח מיטתי בין אלו לאלו כדי שלא יבואו לידי איסור; כאשר אני רואה בת ישראל שהנכרים נותנים בה עינים, אני מוסר נפשי ומציל אותה. יום אחד היתה נערה מאורסה יהודיה שנתנו בה נכרים עיניהם, לקחתי שמרי יין והנחתי תחתיה ואמרתי דרך נשים לה.

שאל ר' ברוקא: מדוע אין לך חוטי ציצית ואתה שם מנעלים שחורים? אמר לו: אני נכנס ויוצא בין הנכרים וכדי שלא ידעו שיהודי אני, כאשר הם גוזרים גזירה אני מודיע לחכמים, ומבקשים רחמים ומבטלים לגזירה. שאל אותו: ומדוע כאשר אמרתי לך מה מעשיך, אמרת לי: לך עכשיו ובוא למחר? השיב: באותה שעה גזרו גזירה, ואמרתי - בתחילה אילך ואגיד לחכמים שיבקשו רחמים על הדבר.”

ברגע אחד התמונה כולה משתנה. אל השוק פורץ איש בריצה ואליהו הנביא מגלה שלפניו איש החורג מאנשי השוק, איש שהוא בן עולם הבא. ר' ברוקא רץ אחרי האיש כדי לעמוד על טיבו, אבל לאיש אין זמן. ר' ברוקא לא מוותר, הוא חייב לדעת מי זו הדמות החריגה ומה מעשיה. האיש אינו נראה כדמות רוחנית, ור' ברוקא מגיע למחרת לעמוד על טיבו של האיש.

השיחה מגלה שלפניו אדם העובד כסוהר אצל המלכות הנוכרית. מדובר בבבל בימי קדם כשהודים היו מיעוט נכבש בגולה. מסתבר שאלו שעבדו כסוהרים בשירות

המלכות הנוכרית היו די בקצה של החברה היהודית. פעמים שהן נתפשו אפילו כסוג של משתפי פעולה. האיש מספר על מעשיו ושהוא מוסר נפשו לשמירה ולהצלחת יהודים. ברור שבמעשים הללו הוא מסכן את עצמו, וכבר מעשים נעלים אלו מספיקים כדי לזכות עליהם בעולם הבא.

אולם הדבר אינו מניח את דעתו של ר' ברוקא והוא שואל את האיש למה אינו לכוש ונראה כיהודי? אפשר שר' ברוקא עדיין תפוס בעולמו ואינו מצליח להבין שאדם הנמצא בתוככי שירות השלטון הזר לא יכול להתלבש כיהודי לכל דבר, או שהוא סבר שמכירים את האיש כיהודי וממילא אין מניעה שמחוץ לכותלי בית הסוהר יתלבש כיהודי. ר' ברוקא מצפה לראות זהות בין הפנים והחוץ. הוא מצפה שמי שכל כך יקרה לו היהדות יתלבש כיהודי, ואולי ר' ברוקא עדיין חושד בו.

אולם אפשר שלפנינו דמות שאינה מושלמת. אכן מדובר באיש שזהותו היהודית מורכבת. במישור הדתי והחברתי יש כבר מרחק בינו לבין החברה היהודית, והדבר בא לידי ביטוי גם בעיסוקו – סוהר בבית כלא של השלטון הנוכרי. מאידך על כל פנים יש לו גם זיקה עמוקה ליהדותו ועמו ובמסגרת תפקידו הוא מנסה לסייע ולהציל יהודים הנמצאים בסכנה. ייתכן שר' ברוקא מתקשה לקבל יהודי "חצוי" כזה, ולכן שואל אותו לזהותו המשתקפת בבגדים – האם אתה יהודי או לא יהודי?

האיש משיב שזהותו יהודית, אלא שאינו יכול להתלבש כיהודי, כי הנוכרים אינם מודעים ליהדותו והוא מנצל את הדבר לשמש כמודיע סמוי ליהודים על גזירות שהשלטון גוזר עליהן. לפנינו מעין מרגל. בנקודה זו נפסקות שאלותיו של ר' ברוקא. עכשיו ברור לו למה אדם זה זכאי לעולם הבא. מדבור באדם המוסר נפשו ומסכן את עצמו להציל יהודים הן כפרטים והן כקבוצה.

האם שאלתו של ר' ברוקא על בני עולם הבא בשוק קיבלה תשובה? באופן מעשי ייתכן למצוא בשוק אנשים שהם בני עולם הבא, ור' ברוקא כבר מבין גם שלא כל מה שרואים בעין משקף את המציאות האמתית לגבי האנשים. לא רק בשוק אלא אפילו בבית הסוהר של שלטון זר ייתכן שהעיניים מתעתעות בנו. ייתכן שדמות שנראית לך כלל לא יהודית למען האמת היא דמות הרואית. ר' ברוקא מקבל קריאת כיוון: היזהר משפיטה חיצונית שטחית. הוא גם לומד שעולם הבא לא נמצא רק בעולם הרוחני

המופשט כלימוד תורה. עולם הבא נמצא גם בחיים של מסירות נפש למען עם ישראל, בחיים של הקרבה למען אחרים ובוודאי במי שמסור לביטחון עמו הן בשמירה עליהם כפרטים וקל וחומר במי ששומר על הכלל.

אבל נראה שלא על כך שאל ר' ברוקא. כוונת שאלתו היא האם יש משהו בעל הערך שעושים אנשי השוק החיים בשוק את חייהם ה"קטנים" והארציים. הסוהר אינו מייצג את אנשי השוק. הוא דמות הרואית. הוא עוסק בחיים הארציים בפועל, אך מבחינת תודעתו העצמית ומעשיו הוא אדם בעל תעצומות נפש רוחניות גדולות העושה מעשים גולים ומוסר נפשו למען הצלת אנשים וביטחון הכלל.

סצנה שלישית:

"בינתיים באו שני אנשים. אמר אליהו לר' ברוקא: אלו גם בני עולם הבא. הלך ר' ברוקא אליהם, ושאל: מה מעשיכם? אמרו לו: אנשים בדחנים אנחנו, מבדחים עצובים. וגם, אם אנו רואים שניישי שיש ביניהם ריב – אנו טורחים ועושים ביניהם שלום".

הסיפור נבנה בהדרגה, וכעת הוא מגיע אל השיא. הוא בנוי על דרך ההנגדה לשם הדגשה. סיפורו של הסוהר מובא באריכות, מספר סיפור מורכב ומציג מעשים גדולים של דמות הרואית. לעומת זאת סיפורם של שני אנשי השוק מסופר בקצרה כאילו כבדרך אגב. הם חלק אורגני של אנשי השוק. הם לא עושים מעשה גדול מופלא. הם עושים מעשים "קטנים" ופשוטים, הם בסך הכול מספרים בדיחות.

תושבי השוק הם אנשים קשי יום, אנשים פשוטים. לרבים מהם החיים אינם פשוטים. בימים עברו אנשי השוק רובם ככולם השתייכו למעמד חברתי נמוך והיו עניים. צרותיהם מרובות. שני הבדחנים הם גם אנשים פשוטים, אבל הם אינם מכונסים בעצמם, אלא בעלי תודעת שליחות לא שליחות הרואית אלא שליחות פשוטה בתוך חיי היום יום הבנאליים.

הם משתדלים להיטיב עם הזולת. הם עוסקים בהטבת המצב הפנים חברתי. הם אינם מוכשרים לתפקיד ואינם עובדים סוציאליים או עובדי השירות החברתי, הם עושים

זאת באופן טבעי מתוך רצון להיטיב עם האנשים שסביבם. הבדיחות שלהם נועדו לעודד את האנשים שבסביבתם ולשמח אותם. הם דואגים לשלומם הנפשי של אנשים. הם מוצאים את השליחות שלהם בתוך מקומם. הם חיים בתוך השוק, אך מתעלים מעבר לו ומוצאים בו את הדרך לסייע.

השוק הוא גם מקום של מריבה בין בעלי הדוכנים. ואילו הם משתדלים וטורחים לייצר שלום בשוק. הם אינם עוסקים בהצלת נפשות פיזית ודאגה לשלומו הפיזי של הציבור, אלא בדאגה לשלום החברתי והאישי של האנשים קשי היום שבשוק.

מסתבר שבזכות העובדה שהם ידעו לכדח וליצור אווירה חיובית ומצב רוח טוב, הם היו אהודים ואהובים, וממילא גם היה ביכולתם לגרום לאנשים שהיו במריבה להתפייס. הם ידעו כיצד לפייס את האדם עם עצמו ואף עם זולתו.

כעת, ר' ברוקא מקבל את התשובה לשאלתו. בניגוד למה שחשב, יש עולם הבא גם בשוק. שאלתו ותפיסתו הראשונית של ר' ברוקא הניחה מתח בלתי ניתן לגישור בין הרוחני לגשמי. ר' ברוקא מצפה לטוטליות של חיים רוחניים. אולם אליהו המייצג את הרוחני ואת ההרואי מוביל את ר' ברוקא להבנה אחרת. עולם הבא – מעשים בעלי הערך, יכולים להיות גם בתוככי החיים הגשמיים ובכל מקום גם הארצי ביותר.

עולם הבא שוכן בדברים הגדולים כבקטנים. הוא תלוי כולו בתודעה ובמעשה הפרטי של העושה. שמירה על שלום חברתי בין הבריות, עידוד נפש נדכאה, העלאת חיוך על פני הזולת, כל אלו נראים לנו מעשים קטנים, אבל מי שמשדל לעשותם למען האחר והחברה הוא הוא בן עולם הבא.

אליהו גילה לר' ברוקא ולנו, שכל אחד במקומו ובתפקידו צריך לזהות את המקום שבו הוא יכול להיטיב לאחר מעבר למסגרת תפקידו המוגדרת. לא גודל המעשה מגדיר את ערכו ואת העולם הבא, אלא תודעת העושה והמשמעות של המעשה לאדם או לחברה להם הוא נעשה. באפשרות לזהות ולדאוג למי שנמצא במצוקה הגוף או הנפש במקום הייחודי בו אתה נמצא שם נמצא העולם הבא, ואפילו בהעלאת חיוך ושימוח הזולת.

לסיכום

האתגר של השוטר הוא כפול ומשולש. גם שמירה על הסדר החברתי הפיזי, וגם היכולת לנצל את תפקידו ואת הסיטואציה לראות את הפרטים ולתמוך בהם. בשימת הלב לעודד במילה טובה ובחיוך. ביכולת לנסוך ביטחון ובאפשרות לראות את מצוקות הפרט. עבודת השוטר אינה רק פונקציונאלית אלא הפנמה של תפקידו כמשרת ציבור הרוצה בטובתם האישית והחברתית. הוא שומר על הביטחון הפיזי ובו בזמן על סולידריות חברתית ועל הביטחון הנפשי. ובנוסף לאלו עליו לדאוג לחבריו בסביבתו לתמוך בחברים ובקולגות לעבודה ועל סולידריות. תפקיד השוטר להיות מגן ומשען לחברה בה הוא חי.